

„A tanítás értékek vonzó módon történő felajánlása” – interjú Szabó László Tamás professzor úrral

**Fekete Dorottya¹ – Szűcs Tímea² – Kiss Dávid³ – Papp Hunor⁴
– Ceglédi Tímea⁵**

¹ a Debreceni Egyetem tanár szakos hallgatója, a Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ Oktatáskutató Gyakornoki program MTA-DE Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoportjának oktatáskutató gyakornoka, feketedorottya02@gmail.com

² a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar adjunktusa, az MTA-DE Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport kutatója,
ORCID: 0000-0002-8327-8280, szucs.timea@arts.unideb.hu

³ a Debreceni Egyetem tanár szakos hallgatója, a Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ Oktatáskutató Gyakornoki program MTA-DE Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoportjának oktatáskutató gyakornoka, kdkaylin@gmail.com

⁴ a Debreceni Egyetem tanár szakos hallgatója, a Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ Oktatáskutató Gyakornoki program MTA-DE Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoportjának oktatáskutató gyakornoka,
ORCID: 0009-0008-1718-8157, papphunor76@gmail.com

⁵ a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar adjunktusa, az MTA-DE Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport kutatója,
ORCID: 0000-0001-9943-1801, ceglledi.timea@arts.unideb.hu

*Prof. dr. Szabó László Tamás, a rejtett tanterv metafora meghonosítója új alapokra helyezte az iskoláról való gondolkodást. A tanárképzésben betöltött szerepe miatt tanítványai gyakran a tanárok tanárának nevezik. Hazai és nemzetközi konferencia-előadások és publikációk sora fűződik nevéhez. A következő interjúban azokról az életeseményekről, hatásokról kérdezzük, amelyek meghatározták tudományos karrierjét, és amelyek összefonódtak a hazai neveléstudományok történetével is. Az interjú a *CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Programhoz kapcsolódó „Átkapcsolás, ahol a neveléstudományi kutató generációk találkoznak” című podcastsorozat¹ negyedik beszélgetésének szerkesztett változata. A sorozat három kutatógeneráció találkozását teszi lehetővé, akik az iskola, az oktatás és a nevelés kérdéseiről beszélgetnek. A felvételekre meghívtuk a neve-**

¹ A Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (amelyet prof. dr. Kozma Tamás alapított) szárnyai alatt működő CHERD-Hungary Oktatáskutató Gyakornoki Program 2021 őszén indult, vezetője prof. dr. Pusztai Gabriella. Célja a tanár szakos hallgatók támogatása abban, hogy a tanári pályához kötődő önálló neveléstudományi kutatásokhoz kapcsolódjanak egy inspiratív kutatóközösség tagjaiként. A gyakornokprogram kutatómentorai és -gyakornokai a kutatás mellett a tudomány-népszerűsítés területén is innovatív munkát végeznek, amelynek része a podcastsorozat. A gyakornokprogram és a podcastsorozat koordinátora dr. Ceglédi Tímea. Az első adások struktúrájának és kérdéseinek kialakításában közreműködtek: dr. Bicsák Zsanett Ágnes, dr. Ceglédi Tímea, Kiss Dávid Mihály, Papp Hunor és Tóth Emese. Az adásfelvétel és az interjúleirat elő- és utómunkálataiban közreműködtek: dr. Szűcs Tímea, dr. Ceglédi Tímea, Kiss Dávid Mihály és Papp Hunor.

léstudományok jelentős hazai letéteményeseit, olyan mestereket, akiktől sokat tanultunk. Vendégünk továbbá egy-egy volt doktorhallgatójuk, aki jelenleg is aktív kutatómunkát folytat. Őket kérdezi egy-egy tanár szakos gyakornok hallgató a legfiatalabb kutatógeneráció képviselőjében. Az interjú során elhangzott kérdések a gyakornokprogram tagjai, a szervezők és kérdezők közös gondolkodása nyomán fogalmazódtak meg. A következőkben prof. dr. Szabó László Tamást a fiatal kutatógeneráció tagja, Fekete Dorottya, valamint professzor úr tanítványa, dr. Szűcs Tímea kérdezi.

Kulcsszavak: neveléstörténet, életpálya, interjú

DOI: 10.37205/TEL-hun.2024.2.04

Fekete Dorottya (a továbbiakban F. D.): *A gyerekek ritkán válaszolnak úgy a „mi leszel, ha nagy leszel?” kérdésre, hogy oktatáskutató. Ön mi szeretett volna lenni kis korában, milyen elképzelései, céljai voltak?*

Szabó László Tamás (a továbbiakban SZ. L. T.): „Hát tűzoltó leszek és katona, vadakat terelő juhász” – én is ezt gondoltam, de az nagyon hamar kialakult, hogy csak olyan szakmát tudok elképzelni magamnak, ami valahogy emberekkel foglalkozik és nem gépekkel. Mivel a vértől elájultam, orvos nem lehettem, így lettem tanár. Ezt én nem is bántam meg, mert a teljes spektrumban, a teljes szakmai élethosszban mindig közel voltam az iskola világához. Persze gyerekek nem kerültek mindig elélem. Tanár akartam lenni, az is lettem, magyar–francia szakos középiskolai tanár, és ott kezdtem a pályámat egy vidéki gimnáziumban.

F. D.: *Miután megszületett a döntés, hogy tanárnak készül, volt-e olyan tantárgy, ami miatt végül az akadémiai pályát választotta az egyetemi évek során?*

SZ. L. T.: Most erről csak annyit mondok, mint Arany János, hogy „gondolta a fene”. Soha nem akartam kutató lenni, de az élet úgy hozta, hogy bekerültem a Kozma Tamás által vezetett Oktatáskutatóba, és onnantól kezdve adódott, hogy beletársam magam a kutatásba. Az ember nem úgy születik, hogy kutató akar lenni. Vannak ilyen emberek biztosan, például szerintem Kozma Tamás ilyen. Az SZLT nem ilyen, ő sokkal inkább tanár volt és maradt.

F. D.: *A tanulmányai során kik voltak nagy hatással Önre?*

SZ. L. T.: Akitől én a pedagógiát tanultam az Országos Pedagógiai Intézetben, az Takács Etel volt. A közönség jobbára csak úgy ismeri, mint a Rácz–Takács szerző-

páros² tagját. Ő mindent tudott a pedagógiáról, s én azt tanultam tőle, nem nyelvtant. Nagy büszkeségem, hogy élete vége felé meghívott a rejtett tanterv fejezet megírására az általa tervezett *Kis didaktika* kötetbe (vö. Comenius: *Didactica Magna*). Aztán kiváló emberek, kiváló kollégák voltak az Oktatáskutató Intézetben is. Kozma Tamást már említettem, de említhetném Liskó Ilonát, Lukács Pétert, Halász Gábort, továbbá Györgyi Zoltánt is, aki itt Debrecenben is volt intézetigazgató. A tanszéken, ahol debreceni egyetemi működésemet elkezdtem, és ami aztán kibővült intézetté és kétszeresére nőtt, szintén nagyszerű emberek, kiváló kollégák körében dolgozhattam.

F. D.: *Az egyetemi tanulmányokat a szakdolgozat megírása szokta lezárni. Erről Önnek mik a tapasztalatai? Könnyű vagy inkább nehéz feladat volt témát választani?*

SZ. L. T.: Azért volt nehéz, mert én egy időben azt gondoltam magamról, hogy zenész vagyok. (Jártam is a Zeneakadémia karvezető tanszakára három éven át, jóllehet nem voltam beiratkozva.) Vesztemre nem volt elég önismeretem ahhoz, hogy felmérjem, mi történik akkor, ha például egy olyan témát akarok választani, amihez latinul jól kellett volna tudni, és én latinul nem tudtam jól soha. (Más nyelveken elég jól, de a latin az gyenge volt). Akkor francia szakosként az Albert Camus nevű francia író filozófiai esszéjéről³ írtam a szakdolgozatomat franciául. Tele volt hibával, és úgy lehetett életre galvanizálni, hogy egy francia anyanyelvű csinált a szövegemből egy elfogadható francia szöveget. Szóval nem lehet megtanulni a nyelvet az egyetemen, ezt mondom. Lehet, hogy ti, a te korosztályod már jobbak vagytok, mert sokkal nyitottabb a világ, és lehet nyelvterületre menni. Mi csak korlátozottan utazhattunk, éppen ezért csak az egyetemen egy idegen nyelvet nem lehetett igazán jól megtanulni.

F. D.: *Ki volt a témavezetője, illetve milyen emlékei vannak róla?*

SZ. L. T.: Az én szakdolgozati témavezetőm Köpeczi Béla professzor úr volt, aki egy nagy hatalmú ember volt, a Kiadói Főigazgatóság főigazgatója. Ez még az úgynevezett államszocialista korszakban volt (politikai műszóval: az átkosban). Annak a rendszernek elkötelezett, magas beosztású embere volt, és nekünk a *XX. századi francia regény* című kurzust tartotta. (Amúgy négyest kaptam a szakdolgozatomra.)

² Rác, E. & Takács, E. (1959). *Kis magyar nyelvtan*. TIT Gondolat Kiadó.

³ Camus, A. (1963). *L'homme révolté* [A lázadó ember]. Editions Gallimard.

F. D.: *Amikor már oktatott az egyetemen, akkor milyenek voltak a hallgatók, hogyan tudná jellemezni őket?*

SZ. L. T.: A hallgatók csodások voltak, imádtam őket, de tényleg. Az még – hogy mondjam – a globalizált előtti világ, a „mobilofónia” kezdete volt. Fölálltam a pódiumra a Karácsony Sándor-teremben, a félév kezdetekor százan voltak, a végén tizenöten, de én annak a tizenötnek is ugyanolyan lelkesen mondtam a magamét. Hivatalosan *Didaktika* volt a tantárgy, de én igazából a tanári mesterséget tanítottam, mert ez lett – a rejtett tanterv mellett – az egyik fő művem: *Bevezetés a tanári mesterségbe*.

F. D.: *Ha már szóba kerültek a hallgatók, akkor professzor úr tanítványai a végzettségszerzés után hogyan tudtak elhelyezkedni?*

SZ. L. T.: Nem tudom. Valószínűleg már akkor is az volt, mint manapság. A tanári diploma egy nagyon-nagyon jó diploma. Kár, hogy nincs eléggé megbecsülve a mai főhatalom által, mert – úgymond – nem eléggé gyakorlati. Ha valaki jó bölcsészalapkot kap, akkor szövegértésben, problémahorizontban erre is tud nézni meg arra is, előre is meg hátra is, mint a történész. S ez rendkívül szélesre tárja a foglalkoztatási lehetőségeket. Ebből viszont az is következik, hogy nagyon sokan elspriccelnek, nem tanárként helyezkednek el. Ez manapság még inkább így van, azt hiszem. Ha maga kutatótanonc, akkor ez irányban is tájékozódhat. A mostani világ abszolút listavezető, legfontosabb idegen nyelve nyilvánvalóan az angol. A neveléstudományi doktori programban annak idején rendre meghirdettünk összehasonlító szemináriumot három nyelvből (angol, francia, német). A listavezető – nem nehéz kitalálni – az angol nyelvű kurzus volt, mellette a németre is jutott mindig több érdeklődő. Nagy öröm volt, hogyha időnként egy vagy két francia szakos vagy legalább szakirodalmat franciául olvasni képes doktorandusz jelentkezett. Lehet, hogy a doktori kiírásban még mindig benne van a francia nyelvű szeminárium, de ez már csak egy kövület. Jóllehet

a frankofóniáért nagyon sokat tesz a République Française, de ez bizony egy nehéz verseny az angломán világban.

F. D.: *Mi volt az első tudományos szereplése, ezt hogyan élte meg? Gondolok itt konferenciákra és találkozókra...*

SZ. L. T.: Jaj, Istenem, ezek nagyon-nagyon régen voltak. Tudományos szereplés... Én soha nem szerettem valójában a konferenciaszerepléseket. Az első nyilvánvalóan az Oktatáskutatóhoz kapcsolódik. Ott voltak kutatási belső konferenciák, ahol én is fölléptem különböző témákkal (rejtett tanterv, iskolai életvilágok hermeneutikája, minősítés és minőség az iskolában, tanügyi második gazdaság). Aztán az Országos Neveléstudományi Konferenciák sorozata, ahol néha előadó voltam, és sokszor szimpóziumot levezető elnökként szerepeltem. Továbbá két ciklusban az MTA Neveléstudományi Bizottságának tagja, Debrecenben pedig a Debreceni Akadémiai Bizottság Neveléstudományi és Pszichológiai Szakbizottságának voltam elnöke szintén két ciklusban.

F. D.: *Akik ismerik és olvassák Önt, egyből ráismernek az Ön egyedi stílusára. Ez miből eredeztethető?*

SZ. L. T.: A pedagógiának van egy ilyen elviselhetetlen bikkfanyelve, amitől engem mindig kirázott a hideg, azt én nem tudtam. Én színesebben beszéltem/írtam a pedagógiáról, ami szerintem – éppúgy, mint a tanítás is – értékek vonzó módon történő felajánlása. Itt a hangsúly a vonzó módon van. Persze ehhez több minden szükséges. Lehet valami született adottság, érzék is meg persze sok tanulás a tanári mesterségből és sok reflektált tapasztalás.

F. D.: *Budapest és Debrecen között ingázva az ember InterCity-professzorrá avanzálódik. Ha most visszamehetne az időben, akkor miről beszélgetne, beszélgetett a kollégáival a vonatút során? Debrecenbe érkezve miről folyt a diskurzus az egyetem folyosóin?*

SZ. L. T.: Ez nagyon érdekes volt. Kozma Tamás professzor úr azt csinálta, hogy elindult az IC-n, amelyen akkor ott voltak a Debrecenbe, az egyetemre utazó oktatók. Végigment, és megkérdezte: „Uraim, egy kávé?” (akkor még volt büfékocsi az InterCity-vonatokon). Oda beültünk, és Debrecenig mindenféle szakmai, közéleti, politikai, ízlésbeli, esztétikai és mindenféle dologról folyt a szó. Az én időmben (1993–2012) a tanszéken, majd később az intézetben is az volt a szokás, hogy mikor valakinek letelt a szolgálata, nem rohant el rögtön, bementünk egymáshoz, és

egy kávé mellett – úgymond – társasági életet is éltünk: beszélgettünk. Ez jó élmény volt, és szerénytelenül mondom, hogy nem én tolakodtam ide, hanem engem ide hívtak (Kozma Tamást professzornak, engem docensnek).

Az Akadémiai Pedagógiai Bizottságnak, amelynek akkor tagja voltam, volt egy kihelyezett ülése itt a Debreceni Akadémiai Bizottság székházában. Az ülészak közben jön be az ottani irodavezető hozzám: „Tanár úr, a dékán úr kérdezi, hogy meg tudná-e őt látogatni.” Eljöttem ide Bitskey professzorhoz, a bölcsészkar dékánhoz, és ő kérdezte, hogy ha megkínálnának itt engem egy docensi állással, el tudom-e képzelni, hogy eljöjjek Debrecenbe. És eljöttem. Ebben a csalafintaság az volt, hogy vélhetőleg Bitskey professzor a világon voltomat se tudta, de Kozma Tamás súgott neki, hogy Szabó László Tamást jó lenne ide hozni, dékán úr, szóljal neki, te ajánld föl, minthogyha az egyetem hívna.

F. D.: *Mit jelent Ön számára Debrecen, illetve a debreceniség?*

SZ. L. T.: Egyszer volt egy tudományos ülészak erről, ez a téma többeknek is kedves volt, Brezsnaynszky professzornak, Kozmának is, de jómagam nem tudtam annyira ráhangolódni. Debrecen viszont, tehát maga a város, nekem egyet jelentett az egyetemmel, mert színházban ugyan voltam, de a mostani gyönyörű Kölcsey Központ akkor még csak épült. Itteni szabadidőm nagy részét a szemben lévő Zeneművészeti Karon töltöttem, mert állandóan oda jártam koncertre, növendékhangversenyre, vizsgákra is, főként a gitárosokhoz. Sőt egyszer még „kamaráztam” is Duffek Mihállyal. Két zongoránál ültünk, s azokat megtéptük rendesen, persze nem klasszikust, mert én olyat nem tudok, hanem bárzenét. Duffek professzor őrült jó akkordokat tett alá, úgyhogy isteni jó volt. (Persze ez szűk, mondhatni baráti körben történt.)

F. D.: *Köszönöm szépen! Professzor úr tanítványához, dr. Szűcs Tímeához fordulok. Milyen emlékek jutnak eszébe professzor úrral kapcsolatban?*

SZ. T.: *Csupa klassz.*

SZ. L. T.: *Kimenjek, vagy maradhatok?*

SZ. T.: *Hát, természetesen maradj. Az egyik egy ominózus előadáshoz tartozik, mert sokat gyakoroltunk előtte. Átbeszéltük töviről hegyire, hogy miről fogok beszélni, és mivel ez volt az első előadásom, nagyon sok praktikus jó tanáccsal látott el, ami nekem nagyon jólesett, és az a törődés is, ahogy odafigyelt rám. A másik a zenepedagógiai doktori óránk, ahol nagyon vidám délutánokat töltöttünk együtt, ugyanakkor*

rengeteg dolgot tanultunk. Azt kell elképzelni, hogy idekerült akkor egy csapat zene-tanár, és semmit nem tudtunk a kutatásról. Tehát mindent meg kellett tanítani, szépen az elejétől, töviről hegyire, mint a kis óvodásoknak. De jól vette a csapat a ka-nyart, azért kellett hozzánk türelem, illetve az, hogy professzor úr végiggondolja, hogy mire van szükségünk. Ugyanígy rengeteg tanácsot adott a disszertációírással kapcsolatban is. Nyilván rutinos bírálóként tudta, hogy mire kell figyelni, és elmond-ta nekünk ezeket a trükköket, hogy mi fontos, és mi nem az. Én emlékszem, hogy amikor írtam a tézisdolgozatomat meg aztán a disszertációm is, a fülemben cseng-tek ezek a gondolatok. Persze a maga stílusában, hiszen mindig kiviláglott az a fajta műveltség és nagy rálátás, amiből hihetetlen sokat tudtunk tanulni. Örülök, hogy itt beszélgetünk, és most ezt elmondhattam, megköszönhetem.

SZ. L. T.: Nem tudom, hogy látjátok-e, hogy a dicsfény itt a fejemet kör-beveszi, köszönöm szépen. Mondanék ehhez valamit, szabad még? Jóval az én nyugdíjazásom után itt két alkalommal is tartottunk szemináriumot dr. Horváth Zsuzsa tanárnővel a dokto-

randuszoknak. Az volt a címe, hogy *Tudomány és kommunikáció*, elég fellengzős címe volt. Pontosan arról szólt, hogy hogy jelenjünk meg, hogy készüljünk fel, mi az, ami lehetséges, mi az, ami nem lehetséges. Most nem tudok ennek a részletei-be belemenni, mert nem erről van szó, de látnivaló volt, hogy azok a doktorandu-szok, akik ott ültek – és ott nemcsak zenetanárok ültek, hanem mindenfélék (szo-ciológus, nyelvtanár) –, azt kell mondjam, hogy jó szívvel vették, s úgy, hogy ez valóban releváns dolog. Tehát fontos, hogy erről beszélünk, mert erről mintha nem lett volna szó korábbi vagy egyéb kurzusokon. Az, hogy hogyan adjuk el a „portékát”, egy bonyolult, húzós dolog. Örülök, hogy így látta ezt a kérdést Szűcs Tímea is.

SZ. T.: *Bennem mély nyomot hagyott egy könyved, A „rejtett tanterv”, és ez nagyon komolyan összefűződött a te neveddel. Mi inspirálta ezt a témát annak idején, ami-kor megírtad?*

SZ. L. T.: Ez szinte komédiába illik. Akkor az Országos Pedagógiai Intézetben voltam. 1978-ban vagyunk, Báthory Zoltán és Ballér Endre professzorok, a Tantervelméleti Osztály vezetői összeállítottak egy tíz témakörből álló tantervelméleti szemináriumot. Kilenc témának már megvolt a felelőse. „Van itt egy téma, a rejtett tanterv, annak még nincs gazdája, nem akarnád-e elvállalni?” – kérdezték. Amikor kijöttem tőlük, a szomszéd irodában ült Takács Etel, Kádárné Fülöp Judit kitűnő olvasáskutató és Bakonyi Pál. „Fogalmam sincs róla, mit akarnak ezek tőlem, valami rejtett tantervről beszélnek, de nem tudom mi az.” Mire Takács Etel: „Laci-kám, hagyja rájuk, ne huzakodjon velük, majd kitaláljuk.” Ezt követően sokat olvastam róla, óralátogatások sorozatán vettem részt. Végül is kitaláltuk, és számomra termékeny témakörnek bizonyult az a jelenségvilág, amit a szakirodalom a rejtett tanterv szaknyelvi metaforával jelöl.

SZ. T.: *Mikor és hogyan kerültél kapcsolatba a tanárképzéssel? Milyen feladataid voltak a tanárképzésben?*

SZ. L. T.: Legelőször akkor, amikor oktatáskutató voltam, és megkérdezte a Gyógypedagógiai Főiskoláról Gordosné Szabó Anna főigazgató, hogy tanítanék-e úgynevezett általános pedagógiát leendő gyógypedagógusoknak. Beadtam egy tématervet, a főigazgató asszony azt elfogadta. S így vagy nyolc éven keresztül, még Illyés Sándor főigazgatói ideje alatt is tanítottam általános pedagógiát a nagy előadásban, ahol legalább nyolcvan lány ült – mert a gyógypedagógus-hallgatók szinte kivétel nélkül lányok voltak –, és „ájultan hallgatták” a fiatal tanár urat. Volt módomban arra, hogy az ELTE Tanárképző Karán is eldaloljam a didaktikát, később Szegeden, Csapó Benőéknél is volt egy féléves kurzusom a rejtett tantervről. Tehát bemelegítkeztem különböző vizekbe, savakba, lúgokba, megedződtem, és akkor így jöttem ide, és nagyon tetszett, hogy pedagógiát taníthattam. Amit pedagógiából tudtam, azt Takács Eteltől tanultam, amint már említettem is. Sok beszélgetés, kávézás, sőt olykor borozás is történt. Ő osztotta az észet, én meg próbáltam szivacs-ként magamba szívni. Így volt ez.

SZ. T.: *Aztán itt Debrecenben is folytatódott még ez a történet, a tanárképzés.*

SZ. L. T.: Igen, itt tanárképzés folyt a pedagógia részéről.

SZ. T.: *Arra gondolok, hogy te ebben komolyabb szerepet is vállaltál.*

SZ. L. T.: Volt Tanárképzési Kollégium, és abban Brezsnjányszky professzor úr volt a tanszék részéről a pedagógia képviselőjében. Őt követően engem kértek föl a tanárszak képviselőjére szakfelelősként. Később bekerült a Tanárképzési Kollégiumba Chrappán Magdolna tanárnő is, akinek elkötelezettsége és hozzáértése igen értékes hozzájárulás volt a kollégium munkájához.

SZ. T.: *Mi jellemezte az akkori magyarországi tanárképzést a nemzetközi gyakorlat-hoz képest? Erre te nyilván a saját külföldi tapasztalataid meg a több nyelven való olvasottságod miatt alaposan ráláttál. Mit tudnál ebből kiemelni nekünk?*

SZ. L. T.: Ahogy a magyar iskola egésze, úgy a tanárképzés szerkezete is kontinentális jellegű. Ezen azt értem, hogy felülről lefelé határozódik meg minden. Ezzel szemben az angolszász rendszerekben a döntéseket sokkal több szakmai vita és kompromisszumkeresés előzi meg, erősebb a rendszer működésének „társadalmassága” – hogy ezzel a furcsa kifejezéssel éljek. *Tanárképzés Európában* címmel egy kismonográfiát is készítettem erről a kérdéskörrel.

Közelebbről a német és a holland pedagógusképzési rendszert volt alkalmam tanulmányozni. A francia képzési rendszerben erős a gyakorlati irányultság. Ez néhány éve megjelent a hazai képzési rendszerben is a másodévesek kiküldésével iskolai intézményekbe. Nyilvánvalóan azért, hogy kapjanak valami közvetlen benyomást a gyerekről, a tanulóról, hogy hogyan néz ki manapság a tanítás, az osztálytermi munka ebben a felpörgetett, gyors, a világhálóra alapozott világban. Ezért mondtam a felvétel megkezdése előtt, hogy én már nem mernék bemenni tanítani egy mai osztályterembe.

SZ. T.: *A 70 éves születésnapjaid kötetednek a címe: A tanárok tanárának lenni. Ebből a szerepből mit üzensz a jövő tanárnemzedékének, és milyen „stafírungra” lenne szüksége a leendő tanároknak.*

SZ. L. T.: A tanárság szerintem lényegileg hierarchikus viszony. A tanár – hivatalból – mindig fölrendelt helyzetben van. Ebből viszont az következik, hogy ezzel visszaélni súlyos szakmai vétség. Sőt bűn! Jó, ha a tanárnak van humora, de bántóan ironizálni a gyerekekkel nem szabad. Tehát ne ironizáljon, legyen humora, és gondolja végig, hogy csak olyat taníthat, ami semmilyen módon nem okoz sem testi, sem lelki, sem szellemi sérelmet a növendéknek.

Tartottam egyszer egy előadást a tanári mesterség sarkalatos pontjairól. Volt vagy tizenkét pont, de most csak egyre emlékszem. Ez pedig az, hogy a tanárnak – úgymond – mindig két kultúrával kell lépést tartania. Egyrészt a saját felnőtt kultúrájával, de emellett azt is ismernie, tudnia kell, hogy miféle kultúrát fogyasztanak a növendékei (mit néznek, mit olvasnak, mit hallgatnak). Ez nem jelenti természetesen azt, hogy azonos kulturális termékeket fogyasszon a tanulóival.

SZ. T.: *Te sok tízéves tapasztalattal rendelkezel a tanárképzésben, rengeteget olvastál és saját hazai és külföldi tapasztalataid egyaránt vannak. Milyen követendő utat látnál most? Milyen jövőt igényelne a tanárképzés véleményed szerint?*

SZ. L. T.: Ami az én ízlésem szerinti út, az nem járható, mert egy régi út. Az azt jelenti, hogy a tanár legyen minél műveltebb, olvasottabb. A műveltségnek, a kultúrának mélységi vonatkozása van, az agrikultúrából jön, a földművelésből. Amikor az eke megszántja a földet, és abba megy a mag, akkor abból bogárzik ki az élet, hogyha a feltételek olyanok, tehát a kultúra mélységi ügy. Manapság – úgy érzem – nincs mélységi igény, információigény van, az információ pedig ott van a neten, és pikk-pakk minden ott van készen. Az *Educatio* múlt évi, a globalizációról szóló számába írtam erről. Persze nincs mit tenni, mediatisált világban élünk, ahol az információ sokkal fontosabb, mint az elmélyült műveltség. Nem műveltnek kell lenni, hanem tájékozottnak.

SZ. T.: *Az jutott eszembe, miközben olvastam ezt a tanulmányt, hogy a jó kutató sosem öregszik ki. Ha a társadalmi helyzet megkívánja, akkor hallatja a hangját, és ezt éreztem, amikor ezt az *Educatio*-cikket⁴ olvastam. A keletkezéséről már beszéltél, és nagyon érdekes témákat ütöttél meg ennek kapcsán. Beszéltél a mai tanulókról. Milyennek látod őket?*

SZ. L. T.: Okosak, nyitottak, pimaszok, de nem pimaszabbak, mint a régiiek persze. Élnek a digitális világ hozta lehetőségekkel, hiszen abba születtek bele. Én a Gu-

⁴ Szabó, L. T. (2022). A rejtett tanterv a változó tanulási környezetben. *Educatio*, 31(4), 633–646. <https://doi.org/10.1556/2063.31.2022.4.8>

tenberg-galaxisban nőttem fel, a nyomtatott szöveget és a könyvet szeretem olvasni. A maiak az interneten tájékozódnak, és ezt jól teszik. Hogyha ez lehetőségként megvan, akkor ezt kell tenni. Csak néha a tanár zavarba jöhet, mert lehet, hogy a fiatalok már nagyobb jártasságuk, ügyességük révén sokkal több mindent és előbb leszednek már a világhálóról, amit a magamfajta ősbölcények nem tudnak. Ízlésekről van szó. Én is meg tudnám ezt tanulni nyilván, de valószínűleg nem akarom annyira, és mivel nem akarom, ezért nem is tudok az anyanyelv biztonságával mozogni a világhálón és a különböző applikációk dzsungelében. Nem egy civilizációs változás vagy váltás küszöbéhez érkeztünk, hanem már térdig vagy kötésig benne vagyunk ebben az újfajta civilizációban. Ehhez kell alkalmazkodni, és nyilván ti alkalmazkodtok is ehhez.

SZ. T.: *Hogyan emlékszel vissza a zenész doktoranduszokkal töltött időre? Mit jelentett ez számokra?*

SZ. L. T.: *Nagyon vidám korszak volt, azt hiszem, hogy tanultunk is. A szomorúságom az, hogy tudomásom szerint nagyon kevesen jutottak el odáig, hogy a PhD-t megszerezzék.*

Úgyhogy – ismétlem – jó érzés volt a közös munka, de a befektetett energiákhoz képest kevesen jutottak el a megcélzott doktori fokozat megszerzéséig.

F. D.: *A podcast végéhez közeledve egy körkérdést szeretnék feltenni, amit professzor úrhoz és tanárnőhöz is intéznék. Mit üzenének azoknak az egyetemistáknak, akik még gondolkodnak azon, hogy valamilyen tudományos munkába kezdenek?*

SZ. L. T.: *Nehéz és göröngyös útra lépnek. Mérjék fel az erejüket, hogy mifajta hozam reményében lépnek erre a pályára. Mert ez nagyon sok munkával jár, és nem biztos, hogy ha a végén nincs kellő hozama ennek – vagyis még akár egy doktori cím megszerzésével se vagyok kelendőbb a munkaerőpiacon, mint anélkül –, akkor lehet, hogy azt mondja valaki, hogy nem érdemes ebbe az irányba menni, hanem számítógépet kell tanulni, és át kell képződnie informatikusnak. A legfontosabb ehhez a kíváncsiság. Tehát az, hogy izgasson, hogy milyen módon lehet*

valamit megragadni, hány oldala, hány nézete van. Akiben ilyen kíváncsiság nincs, az ne akarjon kutató lenni, csináljon mást.

SZ. T.: *Én azt gondolom, hogy nagyon fontos az elhivatottság, mert ez egy nagyon sokrétű és nagyon változatos szakma. Eleve oktattunk és kutattunk, és nyilván más kell a két irányhoz. De tökéletesen egyetérttek a kíváncsisággal, hogy „elkapjuk a téma vadját”, ahogy professzor úr szeret fogalmazni. Ehhez kell az, hogy nyitottak legyünk a világra, nyitottak legyünk az emberek felé, és érzékenyek legyünk a társadalmi problémákra, az aktuális helyzetekre, mert ebből származnak azok a releváns témák, amelyek a társadalmat, a kutatói réteget is kíváncsisággal töltik el.*

F. D.: *Nagyon szépen köszönöm! Ezúton én is szeretnék mindenkit bátorítani, aki gondolkodik azon, hogy valamilyen tudományos munkába kezdjen, mert úgy gondolom, hogy hasznos tudással, életre szóló élményekkel lehet gyarapodni. Köszönjük szépen az interjút!*

* * *

„Az interjú alapját képező kutatást a MTA-DE Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport (Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar) hajtotta végre, és a Magyar Tudományos Akadémia Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programja támogatta. A feldolgozás a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja, továbbá a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-5 és ÚNKP-23-2-III kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott támogatásával készült.”

“Teaching is offering up values in an attractive way” – Interview with professor László Tamás Szabó

Prof. Dr. László Tamás Szabó, who popularised the metaphor of the hidden curriculum, has revolutionised the way how we think about school. Due to his pivotal role in teacher education, his students often call him “the teacher of teachers.” He has presented at countless national and international conferences and published numberless papers. In the following interview, we are going to ask him about those life events and influences that have shaped his academic career, and have also been intertwined with the history of Hungarian educational sciences. The interview is an edited version of the fourth conversation of the podcast series “Switching, Where Educational Research Generations Meet”, which is related to the CHERD-Hungary Educational Research Internship Program. The podcast series enables the meeting of three generations of researchers, who discuss the issues of school, education and upbringing. We invited significant domestic figures of the field of educational sciences to the talks, masters from whom we learned a lot, as well as one of their former doctoral students, who is still active in research. They were interviewed by a teaching intern student, representing novice researchers. The questions posed during the interview were formulated by the members of the internship program, the organizers and the interviewers. In the following, Prof. Dr. László Tamás Szabó is interviewed by Dorottya Fekete, a member of the young researcher generation, and by an ex-doctoral student of his Professor Szabó, Dr. Tímea Szűcs.

Keywords: *history of education, career, interview*